

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издаје свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претилата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У ЗАГРЕБУ.

(Свршетак.)

Како то? Који су томе узроци? Мора да их је много. Или наши глумци не вреде ништа, па их опћинство не мари ни слушати; или уређење драме не ваља, или је можда репертоар зло састављен, или — или — та хиљаду илија могао би човек навести.

Не ћемо се бавити појединим погрешкама драме. Ми ћемо само нацртати мален нацрт, по ком мислимо, да би се драми могло помоћи, по ком би се драма подигла до свог правог достојанства.

По нашем суду било би доста, кад би се драма у место четири пута, три пута у седмици приказивала, на име: у недељу, среду и четвртак. Будне ли драма три пута у седмици врло пуна, изплатиће се још увек њезини трошкови.

Онда би требало представе овако разредити. За недељу, обзиром на ниже разреде нашега опћинства, требало би давати пучке позоришне игре и лакрдије.

Против те установе не би се смело никад грешити, тако, да свако у напред зна, да ће у недељу видети пучку позоришну игру, или лакрдију.

За среду требало би исто тако одлучно установити фини конверзациони комад или фину шаливу игру. Ко воли такве комаде, зна у напред, да их сваке среде може гледати у народном позоришту.

За четвртак нека се определи драма, или трагедија строгога стила, тако, да пријатељи Шилера, Шекспира, Расина, Калдерона и т. д. већ у напред могу знати, да ће у четвртак добити храну по своме укусу.

Кад буде такав ред, приправиће се многи за представу, коју уз данашњи ред, који и непријатеље системе лако узрујава, занемарују.

Код нас нема готово никаквог репертоара. Лане,

или преклане издавао се сваког месеца барем какав такав репертоар, да би се људи могли понешто равнати и приправљати. Данас нема ни гласа о њему и свакојаки комади долазе као гром из ведрa неба.

Репертоар се не издаје, да оседелице при кафи имају о чему говорити. Репертоар, значи — ред. Репертоар је сума мудрости позоришне управе. Репертоар доказује, колико си је позоришна управа разбијала, или не разбијала главу, колико познаје околности, опћинство, глумце, колико има у позоришне управе „шпурије“ и досетљивости.

Па онда, шта ће се метнути у репертоар! Позоришна управа мора прва европска позоришта имати на оку, мора се тачно информисати, какви су се где комади приказивали и како су успели. Али то још није доста, да је тај или онај комад успео у Бечу или Паризу; тај је комад можда тамо успео, јер су га ти и ти глумци приказивали. Позоришна управа мора тачно познавати значај својих глумаца, и може дати приказивати тек оне комаде, који су према природи њезиних глумачких сила.

Велик је то посао, али је крајан посао, достојан посао, да човек с њега оседи. Да како, кад је већ тако далеко дошло, као код нас с драмом — онда се не сме нико чудити, ако и смела глава изгуби вољу. Али мора се, гвоздена је нужда, тако да се чини, а буде ли се тако радило две три године, подићи ће се драма, па ће издржати сваку конкуренцију с опером. Јер није то само тако, да један каже: Не, ја волим оперу, шта ће ми драма! А други: Ја баш радије слушам драму, ал' нека, идем ја и у оперу.

Снага, велика и дивна морална снага драмске уметности делује, где су јој се дали развити,

тако на опћинство, да је њом као неком чаробном силом обузето, и да се њом даде водити по вољи.

Драма нема — онако из небуха, нигде опћинства, т. ј. има га неко време као куриозум у малој вароши, али стално опћинство мора себи драма тек створити.

Драма је свагде била понајпре дете, с којим су се људи мимогредно палили. После је то дете дорасло до девојчета, а онда су почињали неки говорити: Гле — гле! Тако се на једанпут разви из девојчета красота, и читава варош лежи на коленима пред њом и обожава је и мора јој сваки дан погледати у анђeosко лице.

Ако нашу драму приспосодобимо таквој красоти опажамо, да јој фали — тоалета.

„Es ist eine alte Geschichte, doch bleibt sie ewig neu.“ — како Хајне каже. Мислим причу о сеоском девојчету, које дође у варош и тамо се намери на неког кавалера, која не штеди новаца, да сеоско девојче одене у што сјајније одело. Пре мало времена није нико познавао сељакиње, а сад се на једанпут цела варош удиви: одакле кавалиру таква лепотица? Видите, то чини тоалета!

Тако је и с позориштем. Није доста, да се лепо и честито приказује. Позориште, како га данас имамо, мора исто тако сјати вањском формом. Ту се не сме опажати оскудица, ту се не сме видати палата од старих крпа, ту не сме глумица изаћи на позорницу у обичној сукњи, ту не сме глумац носити излизани капут.

Опћинство има своју оскудицу код куће, а кад дође у позориште, онда хоће да гледа, како би требало да је, а не како није.

По мом суду учинила је влада криво, кад је глумцима обалила плате. То је обратни ред. Ако позориште толико не носи, да се може одржати, онда није поможено, ако се души позоришној, т. ј. глумцима одузме мало зрака. Слабије плаћени глумци приказиваће слабије, јер ће се имати борити с више позоришних потреба, а нужна последица тога биће, да ће и опћинство све ређе бивати. Редукцијом глумачких плата редуцира се и опћинство.

Па тек код нас! Колико изнаша код нас плата првих глумаца? Колеба се између 90 и 100 фор. на месец. Толико треба човек, ако хоће да без дугова прилично живи, па да се онда од такве плате набавља још и лепе тоалете, којих треба

безброј. Глумац, а тек глумице ако хоће пред опћинство да изађу у полак по моди одевени, требају најмање на месец 25 фор. да потроше на кројача, цинелара и друге ситнице. Питам вас, колико им онда остаје за живот?

Пракса је доказала, да се има обратним начином поступати. Кад опћинство почиње попуштати у посећивању позоришта, онда треба с њим онако поступати, као лечник с човеком, који нема тека. Треба му прописати средства, што драже. Треба његове уморене органе раздражити и оживити. У таквом случају може позоришна управа употребити сва средства, да опћинство прими, па да напoкон опћинство каже: Не, не може се ипак бити без позоришта.

Онда се мора дићи граја, морају се топови палити и бенгалска ватра, реклама правити, јавна и приватна, у кратко треба опћинство натерати у позориште.

Сећам се, да ми је некад мој инструктор дао негу приповетку да читам, не ради занимљивог садржаја, већ ради морала. Приповетка била је до зла бога досадна и прави дремак за младу душу. Али мој инструктор хтео је, да је прочитам и да се из ње научим врлини. Тада ми поче приповедати, чим би иза кога поглавља почео зевати: „Стрпите се, млади човече, вас чека необична наслада. Ви немате још појма, шта ће се с јунаком ове приповетке збити. Он ће вам доћи вилама у руке, оне ће га одарити великим благом, а онда ће вам витез почети живети, те ће починити свакојавих лудорија, с којих ћете пући од смеха, кад их прочитате.“ Тај изглед беше заиста замаман. Ја читам те читам, и давим се, читајући хваљену приповетку, али мој витез свеједнако говори о врлини, о мирису невиности и о неумрлим делима. На послетку прочитам књигу: инструктор је постигао намеру своју.

Ето, на такав се начин задобија опћинство за позориште, а не редукцијом плата.

Нема сумње, да су неки од наших глумаца сувише оптерећени, и с тога је већ нужно, да се број представа смањи од 4 на 3 на недељу. Пре него што се комад изнесе пред опћинство, мора се добро научити, извешати, јер само генији могу еретно импровизирати. За то су пробе. Али како је код нас с тим пробама? Код нас су две, највише три пробе доста, да се нов комад представља. Последица је таквога поступка да често

пута глумац глумца не познаје на позорници, па тек из разговора разабере, да представља г. Н. Петра или Павла.

Велика је несрећа по драму, кад један те исти глумац разне струке мора заступати. Извешбаном глумцу не чини то много, и он ће се у сваком случају знати помоћи, али је то попара за млађи нараштај. Млади глумци и глумице морају се изображавати у смеру, који лежи у њиховој ћуди и дару.

За тим се има савесно поступати при разделивању улога. Свађи, неслози, злоби, незадовољству итд. и како се сви ти греси позоришних дружина зову, треба већином тражити узрок у неправедном подељењу улога.

Као што учитељ не сме имати љубимца, тако ни управа. Управитељ мора удну душе познавати свакога глумца, мора знати докле досижу његове силе и таштине, али при разделивању улога не сме никад протезирати тога или онога. Само онај, који познаје глумце, зна, какво се незадовољство и завист рађа, кад се неком глумцу или глумици одузмем улога његове струке и даје глумцу друге струке.

При том ми је споменути једну околност, која је јако слична овој, али само привидно. Многог глумца или глумицу увреди, кад му управитељ подели малу улогу. Познато је, како бољи глумци, који су научни сјати и потресати заноситом декламацијом, не ће да знају за мале улоге. Али ту чине криво глумци. Нигде се не види толико, колико глумац зна и може, него ли баш у малим улогама, и познато је за доста, како су многи великани баш мале улоге радо приказивали и њима постизавали већи ефекат, него ли улогама од десет арака.

У таквим случајевима има одлучити према свима једнака строгост управе. У опште је најтежи посао управе, да буде према свему особљу једнако праведна.

На послетку у погледу још нешто такмења опере с драмом. Најрадикалнији лек против штетног такмења опере с драмом био би, по нашем суду, тај, кад би се опера од драме са свим оделила. Три месеца драма — три месеца опера. Зар не? То би могло помоћи.

У Загребу 28. марта 1879.

— оп —

И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Девојачки завет“. Шалива игра у 5 чинова, од гр. Александра Фредра, превео Ј. Е. Томић.)

Ова духовита шалива игра приказана је 27. фебруара по други пут у нашем позоришту. Са лепих заплета својих, са жива дијалога, који местимце кишти сентенцијама, пуним духа и полета — освојиће себи стално место у репертоару нашега позоришта. Но ми држимо, да јој је ипак велика мана то, што је развучена на 5 чинова. Кад би се радња збила у три чина, те изоставила гдекоја појава, која би се дала обележити и са реч две — махом би се све живље развијало и догађало — те би нестало и оне громости, којом радња чисто мили своме крају. Држимо, да би то био благодаран посао за вешту руку, која удешава комаде за нашу позорницу.

Приказ је ишао без замерке. Главне улоге биле су у рукама гђе Л. Хадићеве (Клара), гђе Рајковићке (Анђелија), г. Ружића (Густав), и г. Рајковића (Радостин). Гђа Л. Хадићева извела је као пркос-девојка своју улогу са особитим вевром до краја, нарочито јој је вешто пошао за руком призор, кад оно црта како сама мора да погази свој завет. Наша изврсна приказивачица највиших улога, гђа М. Рајковићка, била је у призору када секретарише

Густаву са читавом скалом свога „нишимо дакле“ наивиси-ма. Ружићевој изврсној игри нема приговора: све му је као од туча саливено. Г. Рајковић је данас извесно на српским позорицима најизврснији приказивач свију „старијих господара“ — био то чика или теча, био кум или ма шта друго, за које се ниште оне благословене доброћудности — Рајковић је крезус у тој бономији. Не знамо шта му боље приликује, да ли глас, или појава, или она топлина, коју он тако вешто улије у сваки покрет свој. У другој линији стајаху гђа Ј. Поповићева (Дубровска), и г. Лукић (Албин). Гђа Јеца Поповићева је у нас као тетка, стрина, мајка, а кад како ваља час блага час оштрокопћа, увек на месту. И најмању улогу израђује ова вредна и даровита глумица наша црту по црту виртуозно: Г. Лукић је приказао шмоклана Албина као што ваља. Завршимо са молбом, коју смо изложили одмах у почетку. Ако се не варамо ово исто је приговорено и приликом, када се ова шалива игра приказала први пут. Драма, трагедија ходи достојанственим кроком преко дасака које значе свет — шалива игра поскакује и поцупкује, а то јој лепше стоји у краткој сукњици него у парадном шлепу.

Пров.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

35. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 24.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 6. МАРТА 1879.

МАМИЦА.

Шаљива игра у 3. чина, од Е. Сиглигетије, преведена и посрбљена.

(Ова је шаљива игра добила од мађарске академије телекину награду од 100 дуката.)

О С О Б Е:

Станићка, удовица	Ј. Поповићева.
Анка, кћи јој	М. Рајковићка.
Мита Савић, анкин муж	Ружић.
Милица, сестричина станићкина	Л. Хаџићева.
Тодор Ружић, адвокат, нежењен	Марковић.
Светозар Милић, млад адвокат	Рајковић.
Јоза Скочић	Добриновић.
Пустосват	Јовановић.
Слуга	Ћирић.
Подрумар	Поповић.
Служавка	Б. Хаџићева.

Збива се у Пешти: први чин код Станићке, други у гостионици, трећи и код Станићке и у гостионици.

У четвртак 8. марта по други пут: „**Наши робови**“. Позоришна игра у 5 чинова написао Сахер-Мазох, превео Сава Петровић.

Умољавају се поштовани претплатници, да би први а сада већ и други део своје претплате изволели исплатити у трговини браће М. Поповића.

Улазнице могу се добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.